

Besenyő János:

Nyugat-Szaharai konfliktus – az önállósodási küzdelem kezdete, a Nemzetközi Bíróság döntése és a „Zöld Menet”

A tanulmány az őslakosok 1960-as években megkezdett függetlenségi törekvéseit, a területet megszállását „békésen” kikényszerítő „zöld menetet” és a hágai Nemzetközi Bíróságnak a területtel kapcsolatos döntését mutatja be. Első része azokról a mozgalmakról, politikai pártokról szól, amelyek meghatározták, illetve továbbra is jelentős hatást gyakorolnak Nyugat-Szahara sorsára.

Az írás második része a Nyugat-Szahara nemzetközi jogállásáról született hágai nemzetközi bírósági ítéletet vizsgálja meg, külön foglalkozva a Bíróság által megalapozatlannak ítélt, és elutasított marokkói és mauritániai igényekkel, ami megteremtette az őslakosok számára a saját független államuk létrehozásának lehetőségét.

A tanulmány harmadik része a marokkói király által 1975-ben megszervezett „Zöld menetet” mutatja be, beleértve azokat a kockázatokat is amelyeket a konfliktus megoldatlansága rejt magában.

Elsőre talán valószínűtlenül hangzik, de a magyar biztonságpolitikában Afganisztán és a balkáni térség mellett a mediterrán régió és benne Nyugat-Szahara szerepe jelentősen felértékelődött az elmúlt években. Azok a szervezetek (Európai Unió és a NATO), amelyeknek hazánk is a tagja, fokozott érdeklődést tanúsítanak a terület irányába. Ennek vannak gazdasági és biztonsági (terrorizmus előretörése a Maghreb régióban, migráció, csempészet, stb.) vetületei is, amelyek Magyarországot is érintik.

Írásomban a nyugat-szaharai őslakosok, a szaharavik 1960-as években megkezdett függetlenségi törekvéseit, a hágai Nemzetközi Bíróság döntését és a területet megszállását „békésen” kikényszerítő „zöld menetet” szeretném bemutatni. A tanulmány első része azokról a mozgalmakról, politikai pártokról szól, amelyek meghatározták a Nyugat-Szahara későbbi

---

* Besenyő János honvéd őrnagy a ZMNE doktori iskolájának tanulója, kutatásának témája az afrikai békefenntartó műveletek (a magyar részvétel szempontjából is), a gyerekkatonaság intézménye, a DDR programok működése. Az ENSZ nyugat-szaharai missziójában egy évet töltött békefenntartóként az 1995 óta ott résztvevő magyar kontingens tagjaként. Rendszeresen jelennek meg tudományos publikációi és ismeretterjesztő cikkei. A nyugat-szaharai tapasztalatainak és több éves kutatómunkájának eredményeként a pécsi Publikon kiadó 2009-ben adta ki az angol nyelven írt Western Sahara című könyvét.

sorsát, illetve ma is jelentős hatást gyakorolnak rá (pl. Polisario). Itt vizsgálom azokat a szervezeteket, amelyeket akár a területet korábban gyarmatosító spanyolok, akár azt őket követő marokkóiak hoztak létre, illetve támogattak.

Az írás második részében megvizsgálom a Nyugat-Szahara nemzetközi jogállásáról született hágai nemzetközi bírósági ítéletet, annak előzményeit, körülményeit és utóhatásait. Itt külön foglalkozom az elutasított marokkói és mauritániai igényekkel, amelyeket a bíróság megalapozatlannak ítélt, ezért jogilag a döntésével lehetőséget biztosított az őslakosoknak a saját független államuk létrehozásának (ami mint tudjuk a mai napig nem következett be). A tanulmány utolsó, harmadik részében a marokkói király által 1975-ben megszervezett "Zöld menet" lebonyolítását és hatásait mutatom be, beleértve azokat a kockázatokat is amelyeket a konfliktus megoldatlansága rejt magában.

A szakirodalom feldolgozása mellett a tanulmány egyes részein támaszkodtam azokra az információkra és interjúkra, amelyeket Magyar Honvédség tisztjeként 2003-2004-ben az ENSZ által vezetett békefenntartó misszió (MINURSO) tagjaként szereztem és készítettem. Magyar nyelven Nyugat-Szahara múltjával kapcsolatban hasznos forrásnak bizonyult Igaz Leventének a térség történeti múltjával foglalkozó tanulmánya a Kül-Világ folyóirat 2003/1-es számában.

Néhány szó a térségről

A terület Észak-Afrikában, az Atlanti-óceán partján helyezkedik el. Északról Marokkó, keletről Algéria (42 kilométernyi közös határral), míg keletről és délről Mauritánia határolja. Területe 266 000 négyzetkilométer. Mint a legtöbb afrikai ország esetében, a határok helyét itt is a területet gyarmatosító hatalmak jelölték ki, különféle szerződések ratifikálásával. A nyugat-szaharai területek határait a Spanyolország és Franciaország között 1900-, 1904- és 1912-ben megkötött egyezmények szabályozták, illetve alakították ki.¹

A spanyolok csak 1936-ra tudták teljesen elfoglalni a nyugat-szaharai területeket, ahová helyőrségeket (Zug, Tichla stb.) telepítettek és elnevezték azt Spanyol-Szaharának.² A második világháborút követően elindult dekolonizációs hullám az 1960-as évekre érte el Afrikát. A gyarmatok mielőbbi felszámolását és önállóvá válásukat támogatta az ENSZ által elfogadott

¹ Erik Jensen: „Western Sahara, Anatomy of a Stalemate.” International Peace Academy, Occasional Paper Series, 2005. 24. o.

1514. számú határozat, a „gyarmati deklaráció” is.³ A határozat elfogadása a volt gyarmattartó államok részéről szintén komoly lépést jelentett a gyarmati rendszer felszámolásában, így a következő tíz évben szinte teljesen átalakult Afrika politikai térképe.⁴ 1962-ben a Spanyol-Szaharát körbevevő három ország, Marokkó, Algéria és Mauritánia is függetlenné vált, 1965-ben pedig már 38 önálló állam létezett a kontinens területén. Részben ezért, részben a fokozódó diplomáciai nyomás miatt felmerült annak lehetősége, hogy a területen élők gyakorolhatnák önrendelkezési jogukat.

A hatvanas évek elejére már felértékelődött Nyugat-Szahara, ugyanis 1947-ben felfedezték az első foszfátbányát, majd később a sikeres kutatások után elkezdték a kitermelést. Spanyolország további ásványkincsek után kezdett kutatni, ezért a terület megtartása fontosabbá vált. Az őslakosság eközben megpróbálta kialakítani saját politikai szervezeteit. 1967-ben Mohamed Szidi Ibrahim Bassziri megalapította a Szaharai Felszabadítási Mozgalmat (Harakat Tahrir Saguia El Hamra wa Wadi Ed Dahab).⁵ Bassziri a Reguibat törzsből, Tan-Tan városából származott, majd később Casablancában, állami ösztöndíjjal tanult. Ezután lehetősége nyílt a kairói, majd a Damaszkuszi egyetemen diplomát szerezni, ahol a pánarab eszméket hirdető baaszizmus hatása alá került. Miután megkapta diplomáját, visszatért Marokkóba, és egy radikális újság, a „Fáklya” (*Al-Chibab*) alapító főszerkesztője lett.⁶

1967-ben úgy döntött, hogy visszaköltözik szűkebb pátriájába. Smara városában vallási tanítónak helyezkedett el, és itt hozta létre először még titkos szervezetét, a Harakat Tahrirt. A spanyol katonai elhárítás rövid időn belül felfigyelt tevékenységére és 1970 júniusában jelentést készített a kormányzó számára. A jelentésből kiderült, hogy a veszélyesnek ítélt új szervezetben számos olyan saharávi vesz részt, aki a spanyol légióban, a helyi rendőrségben vagy a *Troopas Nomadas*⁷ egységeiben szolgál. és őslakos közösségből szervezett félkatonai nomád csapatoknál szolgál.

A Harakat Tahrir először békés úton akart küzdeni a céljaiért, a saharai területek függetlenségéért. 1970. június 17-én hatalmas tüntetéssorozatot szerveztek az ellen tiltakozva, hogy a Szaharából hivatalosan is spanyol tartományt akartak létrehozni. A tüntetést a

² Tony Hodges: *Historical Dictionary of Western Sahara*. Scarecrow Press, 1982. 6. o.

³ Andreu Solá-Martín: „Lessons from MINURSO: A Contribution to New Thinking.” *International Peacekeeping*. Vol. 13. No. 3. (2006) 369. o.

⁴ Sík Endre: *Fekete Afrika Története*. III. kötet. Akadémiai Kiadó, 1972. 164-167. o.

⁵ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War*. Lawrance Hill & Company, 1983. 153-155. o.

⁶ André Bank - Bas Van Heur: „Transnational Conflicts and the Politics of Scalar Networks: evidence from Northern Africa.” *Third World Quarterly*. Vol. 28. No. 3. (2007) 602. o.

spanyolok elfojtották, amelynek eredményeként több mint tizenkét halottat és több száz sebesültet számoltak össze a szervezet tagjai. A mozgalom több tagját, köztük tizenhat katonát bebörtönözték, vagy a Kanári-szigetekre deportálták, a vezetőjük pedig a letartóztatása után egyszerűen eltűnt és soha többé nem került elő. A helybeliek jelentős része ekkor arra az álláspontra jutott, hogy békés eszközökkel nem lehet célt érni, így egyre többen támogatták egy fegyveres felkelés tervét.⁸

1973. május 10-én El-Válid Musztafa Szayid hozta létre a Polisariot (Frente Popular para la Liberacion de Saguia El-Hamra y Rio de Oro, Népi Front Saguia el Hamra és Rio de Oro felszabadításáért) Nyugat-Szahara fegyveres harccal történő teljes felszabadításért.⁹ Az első akciót tíz nappal később május 20-án az ő vezetésével hajtották végre, amikor megtámadták az El-Khangában lévő spanyol katonai ellenőrző pontot.¹⁰ A támadás magán viselte az amatőrizmus szinte minden jegyét, azonban mégis jó példát adott a későbbi rajtaütések megszervezéséhez.

Az elszigetelt támaszponton Troopas Nomadas tizenkét katonája teljesített szolgálatot, akik közül néhányan járőrbe indultak, amikor elfogtak két a bázis környékén lapuló fiataalt. A járőrök letartóztatták és bezárták őket a fogdába, nem is ejtve, hogy az egyik foglyuk maga el-Váli. Az egység parancsnoka jelentette a legközelebbi spanyol helyőrségnek az esetet, de a rabokat elszállítani nem tudták az időközben bekövetkezett rajtaütés miatt. A meglepett katonáknak nem volt ideje fegyvert használni, így a támadók kiszabadították társaikat, és a zsákmányolt fegyverekkel gyorsan elvonultak. A spanyolok által kiküldött járőr tagjai már csak az összekötözött katonákat találták a támaszponton.¹¹

A Polisario hamarosan több más támadást is végrehajtott Adzejdzimat, Bir Lehmar, Tifariti és Guelta ellen. Számos alkalommal megrongálták a Bou Craa-i foszfát bányákat és az ezeket a kikötővel összekötő szállító berendezéseket. Az események hatására az ENSZ 1975 májusában vizsgáló bizottságot küldött ki és megállapította, hogy a Polisario, mint felszabadítási és nem, mint terrorszervezet működik.¹²

⁷ A Troopas Nomadas (nomád csapatok) egy a helyi lakosságból létrehozott, spanyol vezetésű könnyűfegyverzettel felszerelt félkatonai alakulat volt, amelyet Spanyolország kifejezetten a Nyugat-Szaharában állomásozó spanyol gyarmati hadsereg kiegészítésére hozott létre.

⁸ Toby Shelley: „Endgame in the Western Sahara, What Future for Africa’s Last Colony?” Zed Books, 2004. 169-170. o.

⁹ Hodges: *The Roots of a Desert War*. 158-159. o.

¹⁰ David L. Price: „Morocco and the Sahara: Conflict and Development.” *Conflict Studies*, No. 88. 5-6. o.

¹¹ Hodges; *The Roots of a Desert War*. 161. o.

¹² John Mercer: „The Sahrawis of Western Sahara.” *Minority Rights Group*, No. 40. 1979. 9. o.

Marokkóban a Szaharai és Mauritániai Ügyek Minisztériuma 1965-ben létrehozta a Spanyol-Szahara felszabadításáért küzdő pártot (FLS-Frente de Liberacion del Sahara bajo Dominacion Espanola), amit Moulay Hassan Ben Driss, a király nagybátyja felügyelete alá helyeztek.¹³ A párt delegációt küldött az ENSZ 1966. november-decemberében tartott ülészakára, hogy Marokkó érdekében lobbizzanak, és saját újságot is létrehozott (Nuestro Sahara), amelynek vezetője a marokkói kormánypárt, az Istiqlal pártbeli Brika Zaruali volt.¹⁴

1974-ben spanyol támogatással megalakult a Szaharai Nemzeti Egységpárt (PUNS), amelyben néhány törzsfőnök és Dzsemáa¹⁵ tag is pozíciót kapott. A párt egy tizennégy pontos programot fogadott el, amelyben már szó volt az önrendelkezési jog megvalósításáról és a szomszédos államok által felvetett területi követelések teljes elutasításáról is. Ez a formáció azonban a spanyolokkal együttműködve kívánta a céljait elérni, és a fegyveres harc lehetőségét kizártnak tartotta. A szervezet fontos célja volt a hagyományos társadalom, a kultúra és a vallás megőrzése, ezért képviselői és vezetői a sejkék, a tehetős rétegek és az idősebb generáció tagjai közül kerültek ki. Miután a spanyolok kivonultak Nyugat-Szaharából a szervezet is megszűnt.¹⁶

A Felszabadítás és Egység Frontját (FLU) marokkói támogatással, többnyire a marokkói hadseregből kivált katonák részvételével hozták létre, tevékenységéről nem található információ.¹⁷ Még 1972 júniusában alakult meg a MOREHOB mozgalom (Mouvement de Resistence les Hommes Bleus) Marokkóban, amely céljául Nyugat-Szahara, Ceuta és Melilla felszabadítását tűzte ki.¹⁸ A szervezet vezetője egy néhai marokkói rendőr, Bashir Figuigui, vagy az Eduardo Moha néven is ismert szerencselovag volt. A szervezet egyetlen bizonyítható tevékenysége az volt, hogy a külföldi országok nagykövetségeire a spanyolokat elítélő röplapokat juttatott el. Amikor az ENSZ képviselői meglátogatták Nyugat-Szaharát, a jelentésük szerint egyetlen egy olyan emberrel sem találkoztak, aki tagja, szimpatizánsa lett volna a szervezetnek, vagy akár csak tudott is volna a létezéséről. Moha először az algériaiaktól akart pénzt kérni a felszabadítási harcokra, de miután az algériai vezetéstől támogatást nem kapott, Rabatba tette át székhelyét és a marokkói álláspontot képviselte a továbbiakban.¹⁹

¹³ Hodges; *The Roots of a Desert War*. 112. o.

¹⁴ Richard Lawles - Laila Monahan: *War and Refugees, The Western Sahara Conflict*. Pinter Publishers, 1987. 41. o.

¹⁵ Törzsi tanács Nyugat-Szaharában, amit a spanyolok hoztak korábban létre.

¹⁶ Mercer: *Spanish Sahara*. 243-244. o.

¹⁷ Hodges; *The Roots of a Desert War*. 201-202. o.

¹⁸ Jensen: i. m. 26. o.

¹⁹ Mercer: *Spanish Sahara*. 228. o.

A Polisario által szervezett rajtaütések nemzetközi visszhangjaként 1973. július 23. és 24. között Agadirban, Algéria, Mauritánia és Marokkó részvételével hármass csúcstalálkozót tartottak és az alábbi közös közleményt bocsátották ki:

„A három államfő különleges figyelmet szentelt a még spanyol gyarmatosítás alatt lévő Szahara kérdésének. Ismételten kifejezték szilárd ragaszkodásukat az önrendelkezés elvéhez és azt a meggyőződésüket, hogy ennek valóra váltását figyelemmel fogják kísérni. Az önrendelkezésnek olyan keretek között kell megvalósulnia, amely biztosítja a saharai nép szabad akaratának érvényesülését az ENSZ vonatkozó határozatainak megfelelően.”²⁰

1973. szeptember 21-én Franco tábornok bejelentette, hogy területi autonómiát ad a saharaiak részére, majd fokozatosan önrendelkezési jogot is.²¹ Ennek hatására Marokkó erőteljes diplomáciai offenzívába kezdett annak érdekében, hogy igazolja történelmi jogait Nyugat-Szahara területére. Álláspontjuk szerint a helyieknek csak két választása lehet, vagy spanyol uralom alatt maradnak, vagy csatlakoznak a marokkói hazához. Ezt a második változatot támogatta Franciaország is.²²

Elképzelések „Nagy Marokkóról”

Amikor 1974. július 4-én a spanyolok nyilvánosságra hozták tervüket a Nyugat-Szaharának adandó autonómiáról, a felháborodott II. Hasszán még aznap üzenetet küldött az ekkor már súlyos beteg Franconak, és óvta minden olyan egyoldalú lépéstől, amely a spanyol közigazgatás alatt álló Szaharára vonatkozik. A király egy másik nyilatkozatában már elvetette az addig minden fórumon elfogadott népszavazás eredményét, kivéve, ha az a Marokkóhoz való csatlakozást jelentené. Ugyanekkor már fegyveres beavatkozásra is készült, amit jól mutatott az a tény, hogy Dlimi ezredest, egyik leghűségesebb parancsnokát nevezte ki a határmenti körzet parancsnokává. Az ezredes rövid időn belül jelentős, 24.000 főnyi csapatösszevonást hajtott végre a határ mentén.²³ A király a saharai területekhez való jogát az un. „Nagy Marokkó” néven elhíresült eszmefuttatásból vezette le. Először ezt a kifejezést Allal el-Fassi, az Istiqlal párt első számú vezetője használta Marokkó függetlenné válásának

²⁰ „Joint Communiqué Issued by the Governments of Algeria, Mauritania and Morocco”, 24 July 1973, at Agadir, in UN Document A/10023/Rev. 1, pp. 126-127.

²¹ André Bank - Bas Van Heur: i. m. 606. o.

²² Hodges: *The Roots of a Desert War*. 167-168. o.

²³ Hodges: *The Roots of a Desert War*. 181. o.

napján.²⁴ A kairói száműzetéséből éppen csak hazatért politikus szerint az akkor kivívott szabadság csak részleges, mivel a marokkóiaknak a rég eltűnt Almoravida birodalmat kell helyreállítaniuk, amit ő csak „Nagy Marokkóként” emlegetett.

1. térkép: Az uralkodó által elképzelt Nagy Marokkó területe (szaggatott pontokkal jelölve)

Forrás: Besenyő János: *A nyugat-szaharai kérdés és az ENSZ által vezetett békefenntartó misszió (MINURSO) tevékenysége*. Geopolitikai Tanács, 2007, 51. o.

A politikus 1956. március 27-én, egy nyilvános gyűlésen már arról beszélt, hogy a teljes Szahara Tindouf és Atar között és az algériai területek egy része is Marokkót illetik.

„Ha Marokkó független is, akkor sem teljesen szabad. A marokkói emberek addig folytatják a harcot, amíg Tangier, a Szahara Tindouftól Colomb-Becharig, Touatig, Kenadzáig, és Mauritániáig fel nem szabadul és egyesül újra. A mi függetlenségünk csak a Szaharával együtt lesz teljes egész. Marokkó határai délen a Szenegáli St. Louisnál fognak végződni.”²⁵

²⁴ I. William Zartman: *The Sahara-bridge or barrier?* Carnegie Endowment For International Peace, 1963. 42-43. o.

²⁵ Jensen: i. m. 25. o.

A könnyen befolyásolható, nagyrészt írástudatlan tömegek a friss szabadság lázában könnyen fanatizálódtak, és tényleg elhitték a politikus által felvázolt víziók megvalósulásának esélyét. Amikor befolyásának ilyen mértékű növekedését látta, el-Fassi étvágya is megjött, és a párt által finanszírozott „Al-Alam” napilapban írt cikkében már a teljes algériai Szahara, Mauritánia és Mali északi területeit is ősi marokkói földként említette.²⁶

A marokkói vezetés először nem is foglalkozott az általuk csak komolytalannak és megalapozatlannak ítélt teóriával, azonban nem engedhették meg, hogy a központi hatalom mellett bármilyen politikai erő is mozgósíthassa a tömegeket. Mivel az újra függetlenné vált királyság szervezete még csak kialakulóban volt, komoly veszélyt jelenthetett egy rivális párt vagy politikus, aki képes a tömegek befolyásolására.

Az uralkodó, V. Mohammed először 1958 február 25-én a Marokkó és Nyugat-Szahara természetes határát képező Draa folyó völgyében, a M’hamid oázisban lévő piactéren beszélt arról, hogy minden erejét latba veti az elszakadt családok egyesítésére és a saharai területek visszaszerzésére.²⁷ Mivel a francia és spanyol csapatok pont ebben az időben mértek vereséget az ún. Felszabadítási Hadsereg²⁸ Rio de Oroban tevékenykedő egységeire, elképzelhetetlennek tűnt a katonai erő alkalmazása.

Az Spanyolország és Marokkó közötti katonai műveleteket lezáró a Cintrai-szerződésben a spanyolok átadták Nyugat-Szahara egy részét, Tarfayát és környékét, mindenféle ellentételezés nélkül.²⁹ Azok, bár meglepődtek a nem várt gesztuson, rögtön bejelentették, hogy határmódosítási követeléseik vannak a spanyol kormánnyal szemben, jóllehet el-Fassi álmainak jelentős részével gyorsan le kellett számolniuk. Először a Mali északi részére irányuló igényüket adták fel, amikor az ország elnöke, Modibo Keita 1960 szeptemberében részt vett a Casablancai Csoportnak nevezett politikai-gazdasági csoport létrehozásában.³⁰

Amikor az ENSZ Mauritániát 1960-ban független államként elismerte, a marokkóiak területi követelése ott is okafogyottá vált.³¹ A „Nagy Marokkó álomnak” a végső dőfést az

²⁶ Richard Lawles - Laila Monahan: i. m. 25. o.

²⁷ Zartman: i. m. 46. o.

²⁸ A Felszabadítási Hadsereg olyan főként marokkóiakból álló félkatonai szervezet volt, amely a Nyugat-Szaharában és Mauritániában hajtott végre támadásokat az ottani francia és spanyol egységek ellen.

²⁹ Virginia McLean Thompson - Richard Adloff: *The Western Saharans, Background to Conflict*. Taylor & Francis, 1980. 155. o.

³⁰ Hodges; *The Roots of a Desert War*, 88. o. illetve Zartman: i. m. 51-57. o.

³¹ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 90-91. o.

Algériával 1963-ban kirobbant határ háború (a „homok háború”)³² adta meg, így a marokkói kormány már csak Nyugat-Szaharával kapcsolatosan tartotta fenn területi igényeit.³³

A marokkói csapatösszevonások ellenére 1974. augusztus 21-én a spanyol kormány jegyzéket küldött az ENSZ főtitkárának, amelyben kijelentették az önrendelkezésről szóló népszavazás lebonyolítása iránti készségüket.

Nem csak Marokkó, de Mauritánia is jogot formált Nyugat-Szaharára azzal az indokkal, hogy a mesterségesen létrehozott határok két oldalán ugyanaz a nép él.

„Én nem segíthetek eltépni azokat a kötelékeket, amelyek összekötnek bennünket: azonos neveket viselünk, azonos nyelven beszélünk, ugyanazokat a nemes hagyományokat őrizzük, ugyanazokat a vallási vezetőket és szenteket tiszteljük, ugyanazon a területen legeltetjük állatainkat és ugyanazokból a kutakból is itatjuk meg őket. Összefoglalva, mi ugyanannak a sivatagi civilizációnak vagyunk a tagjai, amire annyira büszkék vagyunk. Ezért hívom a Spanyol Szaharában élő testvéreinket megvalósítani a nagy álmot, a szellemileg és gazdaságilag egységes Mauritániát.”³⁴

Ezeket a szavakat az akkor még elnökhelyettes Mokhtar Ould Daddah mondta 1957-ben hat héttel a beiktatása után, bár Mauritániát ekkor már közös konszenzus alapján irányították a franciák és a mauritániaiak, így a terület továbbra is francia protektorátusként francia elnökkel működött.

A frissen megválasztott elnökhelyettes terve szerint, a Spanyol Szaharában lévő hasszanija nyelvet beszélő saharávi törzsekkel egyesülve létrehozható lett volna egy új, nagy Mauritánia.³⁵ A marokkóiak persze tiltakoztak, és a „franciák hűségese kutyakölykeinek” nevezték a mauritániaiakat. Hogy bebizonyítsa állhatatosságát, az új alelnök a Cintrai-egyezményben átadott területeket és Dél-Marokkó egy részét is Mauritániának követelte, mivel az régen a Tekna törzsszövetség befolyási területe volt.

Természetesen a félig irreális követelés mögött egy, a Marokkó terjeszkedésével kapcsolatos komoly, valós félelem húzódott meg. Ugyanis ha a marokkóiak elfoglalják az általuk követelt területet, akkor Mauritánia és az ősi ellenség között több mint 1200 km-es közös határ alakult volna ki. A határt nem ismerte volna el véglegesnek Marokkó, így később az addig csak elviekben megfogalmazott területi követeléseit gyakorlatban is megpróbálhatta

³² Anthony H. Cordesman: *A Tragedy of Arms, Military and Security Developments in the Maghreb*. Greenwood Publishing Group, 2002, 58. o.

³³ Mercer: *The Sahrawis of Western Sahara*. 7. o.

³⁴ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 100-101. o.

³⁵ David J. Dean: *The Air Force Role in Low-Intensity Conflict*. Air University Press, 1986, 37. o.

volna átültetni, amely Mauritánia számára az önálló államforma megszűnését is hozhatta volna.³⁶

Pont ezért Mauritánia számára Spanyol-Szahara léte egyfajta status quo-t biztosított, mivel a spanyol csapatok jelenléte visszatartotta a marokkóiakat az esetleges katonai lépésektől.³⁷ Bár hivatalosan jogot formáltak a saharai területekre és a hivatalos fórumokon támadták Spanyolországot, mint gyarmattartó nemzetet, a háttérben mégis jó diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat ápoltak velük.³⁸ Ould Daddah, 1960-tól már elnök, önálló politikája csak 1974 októberéig tartott, amikor is titkos megállapodást kötött a két ország a terület felosztásáról.³⁹

A Mauritánia és Marokkó terveit Algéria elnöke Huari Bumediene nem nézte jó szemmel, ezért 1975 nyarától elkezdte támogatni a Polisariot, majd júniusban elismerte, mint felszabadítási mozgalmat. Az algériaiakat természetesen nem a szívjóság vezette, hanem komoly gazdasági érdekek, mivel az Atlanti-óceánhoz vezető kijáratot szerettek volna szerezni. Így lehetőségük lett volna egy óceáni halászflootta létrehozására, és a Tinduf környékén lévő vasércbányáik kiaknázására.⁴⁰

A város környékén gazdag vasérc lelőhelyek találhatók, azonban az érc kitermelése a szállító kapacitás hiányában ráfizetéses lenne. Abban az esetben, ha az országnak tengeri kikötője lenne Nyugat-Szahara partvidékén, akkor már megérné a bányákat megnyitni. Az algériaiak kezén lévő Földközi-tengeri kikötőkhöz legalább 1100 kilométernyi vasútvonalat kellene építeni, míg Tarfayáig csak 510 kilométernyi szakaszt. Ha a hosszabb vasútvonalat építenék ki, a vasérc kitermelése még évtizedeken belül sem lenne kifizetődő (nem is beszélve a befektetések megtérüléséről), azonban a saharai kikötők lehetséges használatával a bányászat már komoly jövedelmet hozna az ország számára.⁴¹

A hágai Nemzetközi Bíróság döntése Nyugat-Szaharáról

Bár a spanyolok több évig szabotálták az ENSZ által elfogadott határozatokat, a hetvenes évek kül- és belpolitikai nehézségei miatt a terület számára részleges önrendelkezési

³⁶ Sík Endre: Fekete Afrika Története. IV. kötet. Akadémiai Kiadó, 1973. 242-247. o.

³⁷ Lawles - Monahan: i. m. 43. o.

³⁸ Mercer: *The Sahrawis of Western Sahara*, 8. o.

³⁹ Hodges; *The Roots of a Desert War*, 184. o.

⁴⁰ David J. Dean: i. m. 36. o.

⁴¹ Hodges; *The Roots of a Desert War*, 114. o.

jogot adtak, majd népszavazást írtak ki, amit azonban sohasem hajtottak végre.⁴² Ez azért történhetett meg, mert a területre a marokkói és mauritániai kormány is igényt tartott, akik a Nemzetközi Bírósághoz fordultak, hogy a majdan felszabaduló saharai területeket az országukhoz csatolhassák. Ezelőtt azonban az érintett felek (Spanyolország, Marokkó, Mauritánia, és az őslakosok képviselői is) beleegyeztek egy független nemzetközi vizsgálóbizottság kiküldésére az ENSZ égisze alatt Nyugat-Szaharába. A vizsgálóbizottság ajánlásai jelentették volna azt az alapot, amelyet figyelembe véve, megkezdődhetett volna a terület dekolonializálása.

Marokkó számára nem kedvezett az ENSZ által kiküldött vizsgálóbizottság jelentése, ezért hivatalosan is a Nemzetközi Bírósághoz fordultak a nyugat-szaharai területeknek az országukhoz való „visszacsatolásának” ügyében.⁴³ Persze emellett különböző módszerekkel (vesztegetés, autonómia ígérete, fenyegetés, stb.) megpróbálták befolyásolni a saharaiakat, hogy fogadják el a Marokkóval történő teljes integrációt, ez azonban nem sikerült, így a marokkói vezetés csapatösszevonásokat hajtott végre a határkörzetben, amit a spanyol hírszerző források kb. 25.000 főre becsültek.⁴⁴ A spanyolok, attól tartva, hogy a még megmaradt befolyásukat is elveszíthetik a területen, titkos tárgyalásokat kezdtek a Polisario vezetőivel a hatalom békés átadásáról, és javaslatot tettek a PUNS, a Dzsemáa és a Polisario egyesítésére.⁴⁵ Bár a PUNS és a Dzsemáa több vezetője is tárgyalásokat kezdett a Polisarioval, a szervezetek között a már meglévő bizalmatlanságot nem tudták megszüntetni, így a szervezetek teljes összefogása nem valósulhatott meg.

A tárgyalások folyamán a saharaiak felajánlották, hogy a spanyolok további húsz éven keresztül térítésmentesen használhatják a foszfátbányákat és megtarthatják a halászati jogok jelentős részét is. Válaszul a spanyolok huszonhárom bebörtönzött Polisario aktivistát és azt a hét gerillát, akik megtámadták a Fosbucraai bányát, szabadon bocsátottak, a szervezetet pedig félhivatalosan is elismerték.⁴⁶

Az eddig illegálisban lévő szervezet és a spanyolok közötti együttműködés végleg megpecsételte az akkora már teljesen jelentéktelené vált PUNS szervezet sorsát. A korábban a spanyolok által egyedülként támogatott saharávi párt képviselői végül október 10-én a Dzsemáa és a spanyol parlamentben mandátummal bíró saharávi képviselők (Khatri Ould

⁴² Mercer: *Spanish Sahara*, 203. o.

⁴³ Mercer; *Spanish Sahara*, 242-243. o.

⁴⁴ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 203. o.

⁴⁵ Shelley: i. m. 132. o.

⁴⁶ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 201-203. o.

Said Ould el-Joumani és Saila Ould Abeida) előtt hivatalosan is csatlakoztak a Polisariohoz, bár a két párt végleges egyesülése csak később következett be.⁴⁷

A Polisario megpróbálta Mauritániát is a maga oldalára állítani, és felajánlották az akkori elnök, Mokhtar Ould Daddah számára egy szövetségi állam létrehozását, a két terület egyesítésével az ő vezetése alatt.⁴⁸ Azonban a mauritániai elnök biztos volt abban, hogy a marokkóiakat nem tudják megállítani, és majd a Nemzetközi Bíróság is az ő területi igényeiket fogja támogatni, ezért inkább a marokkóiakkal való együttműködést választotta. Rövidesen találkozott a marokkói királlyal, és amikor szilárd biztosítékokat kapott az országával szembeni marokkói területi igények visszavonásáról, teljes támogatásáról biztosította II. Hasszánt.⁴⁹

Végül a Bíróság döntése előtti héten a marokkói és a mauritániai diplomaták lényegében elfogadtatták a környező államokkal (kivéve Algériával) azt a tényt, hogy Nyugat-Szahara az év végére visszatér a Marokkói királyság kebelére.

A Bírósághoz benyújtandó kérdésekről az ENSZ-en belül 1974 decemberében szavaztak a tagállamok képviselői, azonban Marokkó és Mauritánia már ez előtt, a rabati csúcstalálkozón (1974 október 26-29.) megállapodtak a terület felosztásában, illetve az ENSZ előtt képviselendő közös álláspontjukról.⁵⁰

Annak ellenére, hogy Spanyolország egy olyan javaslatot nyújtott be, miszerint az testület foglaljon állást a dekolonizáció és az önrendelkezés kérdésében is, a bizottság 81 szavazattal, 43 tartózkodással, ellenszavazat nélkül a marokkói és a mauritániai javaslatokat szavazta meg. Az ENSZ Közgyűlése az alábbi kérdésekben kérte a bíróság állásfoglalását:

- Gazdátlan terület (res nullius) volt-e Nyugat-Szahara a gyarmatosítás kezdetekor?
- Milyen jogi kapcsolatok fűzték a nyugat-szaharai területet a Marokkói Királysághoz és a mauritániai közösséghez?

A Nemzetközi Bíróság bekérte a vizsgálatokhoz szükséges iratokat, majd 1975 június 25-én megkezdte az ügy vizsgálatát. Négy hónappal később, 1975 október 16-án, alig két nappal a nyugat-szaharai ENSZ bizottság jelentésének hivatalos közzététele után, nyilvánosságra hozta a tanácsadó véleményét.⁵¹

⁴⁷ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 205-207. o.

⁴⁸ Shelley: i. m. 43. o.

⁴⁹ Franz Ansprenger: *The Dissolution of the Colonial Empires*. Taylor & Francis, 1989. 267. o.

⁵⁰ Lawles - Monahan: i. m. 56. o.

⁵¹ Mercer: *The Sahrawis of Western Sahara*, 9. o.

A Bíróság véleménye szerint a marokkói bizonyítékok a közös történelmi múltról *„nem elégségesek annak bizonyítására, hogy ténylegesen marokkói fennhatóság lett volna a Nyugat-Szaharában”*. A Bíróság a beterveztett bizonyítékok alapján bizonyítottan látta, hogy Marokkó soha nem szedett adót a területen, ami a fennhatóság hiányára utal.⁵²

A marokkói szultán az 1882. és 1886. évi hadjárata során még a Draa folyóig sem jutott el, nemhogy a Nyugat-Szaharába. Azt pedig, hogy a Reguibat törzs elfogadta volna a szultán fennhatóságát, amint a marokkó által beterveztett iratok állítják, semmi sem bizonyítja. Az a tény, hogy Ma El-Ajnin sejk segítséget kért a marokkói uralkodótól a terület felszabadításának érdekében, még szintén nem bizonyítja a marokkói fennhatóság elismerését.

Azonban a Bíróság elfogadta azt a lehetséges magyarázatot, hogy a marokkóiak uralmat gyakorolhattak a Nyugat-Szahara vagy Dél-Marokkó néhány nomád törzse felett, a határ közelében élő kaidok révén.⁵³

A nemzetközi szerződéseket illetően a Bíróság szerint azok *„nem tanúsítják Marokkó Nyugat-Szaharára vonatkozó területi fennhatóságának nemzetközi elismerését a spanyol gyarmatosítás időpontjában.”*

A mauritániaiak érvelését is elutasította a Bíróság, mivel Mauritánia területén különböző emirátusok és törzsek voltak megtalálhatók, de erős központi hatalom soha nem alakult ki, azaz *„nem volt felismerhető jogi személyi, vagy jogi egység jellege”*, ezért semmiféle fennhatóságot nem gyakorolhattak Nyugat-Szahara felett. A tanácsadó vélemény szerint a tényektől függetlenül, ha történelmi jogok illetnék meg a két országot, területi követeléssel akkor sem élhetnének, mivel a modern nemzetközi jog elsőbbséget biztosít a saharávi nép önrendelkezésének.

A bíróság kétszer szavazott a döntéssel kapcsolatban, először 14: 1 majd pedig 15: 1 volt a szavazatok aránya.⁵⁴ Így történhetett meg, hogy az ENSZ és a Nemzetközi Bíróság azonos véleményre jutott.

Az érintett országok szinte azonnal reagáltak a döntésre. Spanyolország kijelentette, hogy elégedett a határozattal, míg Mauritánia úgy érezte, a bíróság megerősítette jogos követeléseit a saharai területekre.

⁵² Lawles - Monahan: i. m. 11-12. o.

⁵³ Marokkó számára ez a mondat jelentette a hivatkozási alapot a Nyugat-Szahara elfoglalásához, annak ellenére, hogy egyetlen nemzetközi szervezet sem ismerte el az ehhez való jogát. Jerome B. Weiner: „The Green March in Historical Perspective”. *The Middle East Journal*, Vol. 33., No. 1. (1979) 23. o.

⁵⁴ *Summary of the Advisory Opinion of 16 October 1975 – Western Sahara*, International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=323&code=sa&p1=3&p2=4&case=61&k=69&p3=5>, internetről letöltve: 2009. május 31.

Marokkó azonban a Bíróság véleményének csak az első részét fogadta el, amely megállapítja az esetleges kapcsolatot a kaidok és néhány saharai nomád törzs között. Az iszlám törvények szerint ez pedig a szuverenitást fejezi ki, azaz a népszavazásra nincs szükség, így Nyugat-Szahara beolvasható a Marokkói Királyságba.⁵⁵

Mégis meglepte a világot II. Hasszán király azon közleménye, amelyet a Bíróság véleményének közzétételének napján jelentett be, hogy 350.000 fő részvételével békés menetet indít Nyugat-Szahara felé.⁵⁶

Amikor II. Hasszán bejelentette a „Zöld menet” akciót, az volt a burkolt célja, hogy előkészítse a nyugat-szaharai terület megszállását. A bejelentést Marokkó egész területén örömmel fogadták és október végére már 600.000 fő iratkozott fel a menetben való részvételre.⁵⁷ Indulási helyként a szervezők a határtól 30 kilométerre lévő Tarfayát jelölték meg.⁵⁸ A spanyol kormány, számításba véve Franco közelgő halálát (aki ekkor kapott egy újabb súlyos szívrohamot), szeretne volna a helyzetet véglegesen megoldani, így mikor tudomást szerzett az akcióról, azonnal kérte a Biztonsági Tanács összehívását, hogy megakadályozzák a terület ellen tervezett intervenciót. Az ENSZ azonban csak önmérsékletre szólította fel a résztvevőket, azaz *„kerüljenek el minden egyoldalú lépést vagy más akciót, ami tovább súlyosbítaná a térségben kialakult helyzetet”*.⁵⁹

A Polisario és Dzsemáa tagjai hivatalosan is felkérték a spanyol hatóságokat, hogy akár fegyveres erővel is, de akadályozzák meg a terület tervezett invázióját. A Dzsemáa vezetője, Khatri Ould Said Ould el-Joumani egy spanyol lapnak nyilatkozva pedig kifejtette, hogy a saharáviak a végső lehetőségig küzdeni fognak a marokkóiakkal szemben. A PUNS akkori vezetője, Dueh Sidna Naucha tárgyalásokat kezdeményezett a spanyolokkal és felajánlotta a helyi lakosság tevőleges részvételét a marokkóiakkal szembeni harcban, amennyiben a spanyolok fegyvert adnak nekik. A marokkói fenyegetés végleg közös táborba hozta az addig ellenségeskedő feleket, mind a Szaharában élő spanyolok, mind a PUNS és a Polisario képviselői is harcolni akartak a behatolók ellen.⁶⁰

⁵⁵ Dean: i. m. 33. o.

⁵⁶ Norrie Macqueen: *United Nations Peacekeeping in Africa Since 1960*. Pearson Education, 2002. 236. o.

⁵⁷ Mercer: *The Sahrawis of Western Sahara*, 9. o.

⁵⁸ Weiner: i. m. 27. o.

⁵⁹ Jensen: i. m. 169. o.

⁶⁰ Hodges; *The Roots of a Desert War*, 211. o.

A „Zöld menet” indulásra kész

November 2-án János Károly trónörökös, akit akkor már ideiglenes államfővé neveztek ki, rövid látogatást tett El-Aaiunban, ahol szemlét tartott a spanyol csapatok felett és kijelentette, hogy „*Spanyolország teljesíteni fogja kötelezettségeit Nyugat-Szaharában*”.⁶¹ A következő napon azonban már Ahmed Osman marokkói miniszterelnökkel tárgyalt Madridban, ahol a további tárgyalásokról egyeztettek. Az ENSZ nyilatkozatot bátorításként értelmezve, november 5-én a marokkói király kijelentette agadíri rádióbeszédében, hogy már másnap elindítja a „Zöld menetet”. Erre válaszul a helyi spanyol kormányzó Gomez de Salazar tábornok sajtótájékoztatót tartott, ahol arról beszélt, hogy „a spanyol hadsereg megteszi kötelességét és szembeszáll a menetelőkkel, ha azok megpróbálják átlépni a határtól néhány kilométerre húzódó védővonalat.” A spanyol légió és a még spanyolokhoz hűséges saharai egységek katonáit a tábornok parancsára azonnalriadókészültségbe helyezték.

November 5-én a sürgősen összehívott Biztonsági Tanács határozatot hozott, amelyben helytelenítette a menet megtartását, felkérte Marokkót, hogy azonnal vonja vissza a menetet Nyugat-Szahara területéről. Továbbá a Tanács minden, a konfliktusban érintett felet felkért az együttműködésre a korábbi ENSZ határozatok alapján.⁶²

A spanyol kormány másnapi közleményében már azt nyilatkozta, hogy „mindenekelőtt békét és nyugalmat akar, de nem mindenáron”. A békés agresszió természetesen folytatódott, a menetelők november 6-án átlépték a határt és 12 kilométerre behatoltak Spanyol-Szahara területére.⁶³

A sivatagban több mint 40.000 ember táborozott, akiket további tízezrek követtek. A menet megszervezése és annak logisztikai biztosítása komoly kihívás elé állította a marokkói vezetést, de nagy erőfeszítések árán sikerült a menetben résztvevők ellátását megoldani. A Nemzeti Iroda a menet idejére teljes forgalomkorlátozást rendelt el egész Marokkó déli részén és csak a menetelők számára élelmiszert, vizet és egyéb ellátmányt szállító tehergépjárművek közlekedhettek az utakon. A menet ideje alatt 7813 teherautó és 230 mentőautó (470 orvossal) teljesített szolgálatot. Mivel a hadseregnek nem volt elég autója, a király elrendelte a civil fuvarozó cégek számára, hogy járműveiket a gépjárművezetőjükkel együtt, a menet idejére térítésmentesen biztosítsák. Tarfayától már a Marokkói Légierő gépei dobtak le ejtőernyővel

⁶¹ Sebastian Balfour: *The Politics of Contemporary Spain*. Routledge, 2005. 35. o.

⁶² Hodges; *The Roots of a Desert War*, 222. o.

ellátmányt a tömeg számára, mivel a spanyol hadsereg jelenléte miatt nem kockáztatták meg a nagyrészt katonai járművekből álló konvoj behatolását Spanyol-Szahara területére. A menet alatt 23.000 tonna vizet, 17.000 tonna élelmiszert és 2590 tonna üzemanyagot jutattak el a repülőgépek a menetben résztvevők számára. A marokkói kormány számításai szerint a „Zöld menet” finanszírozása nyolcvan millió francia frankjába került az államnak, és a járulékos költségeket nem számították még bele. Egyes politikai elemzők szerint a menetet már hónapokkal előtte megszervezték, ugyanis néhány nap leforgása alatt lehetetlen lett volna a tömeg ilyen szintű logisztikai ellátása, illetve mozgatása. A menetelőknél ugyanis 12,5 %-a volt állami alkalmazott (43.500 fő) és a menet teljes ellátását és biztosítását a hadsereg és a csendőrség egységei végezték.⁶⁴

A marokkói hivatalos álláspont szerint az akciót az emberek spontán felháborodása váltotta ki, illetve aggodásuk az évszázadok óta Marokkó részét képező saharai területek és lakóik iránt. Akárhogy is történt, a király részéről mesteri húzás volt ilyen módon kényszeríteni a spanyolokat a visszavonulásra, akiket katonai erővel esélyük sem lett volna legyőzni. Ezzel a húzással a király a hazai ellenzékét és a hadsereg elégedetlenebb főtisztjeit is elnémította, ugyanis az akkori érzelmileg felfokozott helyzetben életveszélyes lett volna a királlyal szembehelyezkedni.⁶⁵

Az addig kevésbé vallásos király a muszlimok szemében, mint egy szent háború meghirdetője és vezetője (amir al-muminin), az elszakadt területek újraegyesítője és az igazhitűek vezetője lett.⁶⁶ A király a menetet Mohamed prófétának a medinai száműzetéséből Mekkába való visszatéréséhez hasonlította és az alábbi szavakkal buzdította a menetelőket: *”Hadd legyen Allah szent könyve az egyedüli fegyverünk ebben a harcban.”*⁶⁷

A Nyugat-Szahara területén élő spanyol civilek, és az ott szolgálatot teljesítő katonák úgy érezték, hogy a spanyol kormány elárulta és cserbenhagyta őket. Nemcsak ők, hanem még a Francohoz kötődő tábornokok és főtisztek nagy része is ellenezte a terület átadását a marokkóiaknak és a mauritániaiaknak.⁶⁸ Sajnálatos módon az a személy, aki útmutatást adhatott volna számukra, egy, az október 17-én tartott kormányülésen rosszul lett, majd az

⁶³ Weiner: i. m. 29. o.

⁶⁴ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 213. o.

⁶⁵ A spanyoloknak ekkor 302.000 fős jól felszerelt és kiképzett, míg a marokkóiaknak pedig 61.000 fős, de kiképzetlen és gyatra felszereléssel rendelkező hadserege volt, illetve 1971-1972 során két sikertelen puccsot illetve merényletet követtek el a hadsereg egyes vezetői a király ellen. Lawles - Monahan: i. m. 68. o.

⁶⁶ Peter Duigan - L.H. Gann: *The Middle East and North Africa, The Challenge to Western Security*. Hoover Institution Press, 1983.52-54. o.

⁶⁷ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 214. o.

⁶⁸ Mercer: *The Sahrawis of Western Sahara*, 9. o.

elkövetkezendő hét folyamán több szívrohamot is kapott. Bár a hívei szilárdan kitartottak politikája mellett, mivel a halálos ágyán fekvő Franco ekkor már kómában volt, a megegyezést ellenzők elbizonytalanodtak, és nem mertek cselekedni. Igaz, ezekben a napokban fennállt a reális veszélye annak, hogy a hadsereg új államfőt választ a haldokló Franco helyett. Ez azt jelentette volna, hogy a spanyol diktátor nevével fémjelzett korszak ugyan kisebb korrekciókkal, de fennmaradhatott volna. Az új király és a mellette álló erők felismerve ezt a tényt, határozottan és gyorsan cselekedve esélyt sem adtak a régi rendszer számára. Egyenként megegyeztek az új rendszerre legveszélyesebbnek tartott vezetőkkel, és oldalukra állították a még el nem kötelezett tábornokok és főtisztek jó részét. Így már a hadsereg sem képviselhetett egységes álláspontot a saharai területek ügyében.⁶⁹

A királyt támogatták azok a vezető politikusok is, akik már a Franco időszak alatt jó kapcsolatokat ápoltak a marokkói uralkodóval, úgy, mint Arias Navarro, a minisztertanács vezetője, Antonio Carro Martinez, az elnöki ügyek minisztere és José Ruiz, a falangista párt egyik vezetője. Ezek a politikusok meggyőzték a fiatal királyt, hogy a katonailag és diplomáciailag meggyengült ország nem bírná elviselni az ellene forduló Marokkó és más arab államok gazdasági bojkottját. Az esetleges háborúval pedig komoly veszélynek tennék ki a Marokkóban élő közel 18.000 fős spanyol közösséget is.

A marokkóiak a diplomáciai csatornákon keresztül jelezték a spanyoloknak, amennyiben azok a saharáviak független államát támogatnák, ők azonnal visszakövetelnék Ceuta és Melilla városokat és akár fegyveres erővel is kikényszerítenék azok visszajuttatását. A király pártján álló katonai vezetők véleménye szerint a hadsereg a megosztottsága és az akkori állapota miatt azonban képtelen lett volna egy esetleges háború eredményes megívására.

Gomez de Salazar tábornok később, 1978-ban nyilvánosan is sérelmezte, hogy a Madridi Szerződés aláírása előtt senki sem konzultált vele, annak ellenére, hogy ő már a spanyol kormány támogatásával tárgyalásokat kezdett a Polisarioval a terület békés átadásáról.⁷⁰ A tábornok szerint az adott helyzetben, ha a marokkói csapatok támadást indítottak volna Spanyol-Szahara ellen, a spanyol csapatok negyvennyolc órán belül megsemmisíthették volna őket.

Október 29-én, amikor Francot a katolikus egyház képviselője az utolsó szentségeiben részesítette, az akkori marokkói külügyminiszter, Ahmed Laraki titkos tárgyalásokat kezdett a madridi diplomácia képviselőivel. Még azon a napon Laraki és Carro Martinez az elnöki ügyek

⁶⁹ Igaz Levente: „Egy elfelejtett válság politikai háttere”: Nyugat-Szahara. *Kül-Világ*, Vol. 3. No. 1. (2006), 88. o.

⁷⁰ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 215. o.

minisztere megállapodtak abban, hogy a spanyolok a saharai területeken egy tíz kilométeres sávot demilitarizálnak, ahová a menetben résztvevők jelképesen bevonulnak, de negyvennyolc órán belül el is hagyják azt. Így egyik fél sem szenvedett volna presztízvesztést egy esetleges meghátrálás következtében. A hónap végére Larakihoz csatlakozott Ahmed Dlimi ezredes, aki a „Zöld menet” logisztikai biztosítását irányította, Hamdi Ould Mouknass, mauritániai külügyminiszter és több más marokkói és mauritániai diplomata is.

Mivel a terület átadásáról szóló tárgyalások az utolsó fázisba érkeztek a spanyol kormánnyal, a marokkói király 1975 november 9-én elrendelte, hogy a menetelők térjenek haza, mert a menet elérte célját. Ekkor közel 350.000 marokkói tartózkodott a sivatagban. A király elérte, hogy ezek az emberek visszaforduljanak az akkor még spanyolok uralma alatt lévő területekről. A menetben résztvevők számára a király felajánlotta a később Marokkóhoz kerülő saharai területen való letelepedést és kedvezményes földhöz jutást, amivel lecsillapította a tömeg kezdeti felháborodását.

November 11-én hivatalosan is bejelentették a spanyol, a marokkói és a mauritániai kormányok közötti tárgyalásokat, majd három nappal később megkötötték a madridi hármas egyezményt, amelyben felosztották Marokkó és Mauritánia között Nyugat-Szahara területét, a spanyolok pedig bejelentették végleges kivonulásukat.⁷¹

Még a tárgyalási időszak alatt a spanyol idegenlégió egységei, a spanyol tengerészgyalogos, ejtőernyős és rendőri egységek El Aaiun városában körbevették a helyiek által lakott negyedeket, majd elkezdték a fegyverek begyűjtését és a függetlenséget követelők őrizetbe vételét. Az addig spanyol szolgálatban álló helybéli katonákat (Troopas Nomadas, Policia Territorial és a spanyol idegenlégió tagjait) azonnal lefegyverezték és elbocsátották. A terület kormányzója több az őslakosokat hátrányosan érintő rendelkezést hozott, például megtiltotta az üzemanyagtöltő állomásoknak, hogy a helyi lakosok számára üzemanyagot adjanak el. A spanyol katonai vezetés azonnal megkezdte elkészíteni a civil lakosság kivonásának tervét (Golondrina terv), majd megerősítették a foszfátbányák, a fontosabb épületek védelmét és elkezdték a sivatagban lévő helyőrségek kiürítését.⁷²

A spanyolok november 8-ig több mint tizenkétezer polgári lakost evakuáltak a területről tengeri és légi úton a Kanári-szigetekre. A spanyol kereskedők eladták a boltjaikat az árukészletekkel együtt, az állami iskolák pedig tanárok hiányában véglegesen bezártak. A spanyolok az állatkerti állatokat is átszállították Almeriába, sőt még a helyi temetőkből

⁷¹ Christopher O. Quayle: *Liberation Struggles in International Law*. Temple University Press, 1991. 176. o.

⁷² Hodges: *The Roots of a Desert War*, 217-218. o.

eltemetett hozzátartozóikat is exhumálták, majd a maradványokat átszállították a Kanári-szigetekre, ahol újra eltemették azokat.⁷³ Tehát mire a madridi egyezmény megkötését a szerződő felek bejelentették, a hadsereg tagjain és a hivatalnokokon kívül más spanyol állampolgár már nem tartózkodott a néhai Spanyol-Szahara területén.

November 12-én El-Vali, a Polisario vezetője bejelentette, hogy a Madridi Egyezményt semmisnek tekintik, ettől függetlenül II. Hasszán november 25-én bejelentette, hogy a nyugat-szaharai dossziét becsukta és kinevezte Ahmed Bensoudát a terület kormányzójának El-Aaiunba. A Polisarioval kapcsolatosan a király kijelentette, hogy vezetőik képtelenek a közel 60.000 szaharávit összefogni, legfeljebb néhány zsoldossal képesek akciókat szervezni, akik azonban alkalmatlanok a sivatagi harcra, az erre jól kiképzett marokkóiakkal szemben. Ezért nem jelenthet fenyegetést a szervezet léte a Marokkói Állam számára. Ezt a kijelentését annak tudatában tette, hogy jelentették neki a spanyol hadseregben alkalmazott kb. 2500 fő helyi katona és rendőr szinte egységesen a fegyvereikkel együtt átállt a Polisario fegyvereseihez.⁷⁴

Ezt követően megkezdődött a marokkói hadsereg bevonulása Nyugat-Szaharába, a spanyolok pedig bejelentették, hogy néhány hónapon belül megszüntetik a polgári közigazgatást a területen. Egy, a néhai Spanyol-Szahara területén élőkől álló delegáció december 6-án a Polisario szervezésében sajtótájékoztatót tartott Algírban. A delegációban a Dzsemáa alelnöke és 56 más képviselője is helyt kapott (hárman közülük a spanyol parlamentnek, a Cortesnek is tagjai voltak). A Dzsemáa főtitkára felolvasta a közös nyilatkozatukat, amelyben kimondták a tanács feloszlását, és az új 41 fős Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács létrehozását. A nyilatkozatot a párt 67 tagja és több törzsi vezető is aláírta.⁷⁵

Mivel a Madridi Egyezmény a Dzsemáa-t ismerte el az őslakosok hivatalos képviselőjeként azzal, hogy megszüntették a tanácsot, a szaharáviak elvették a lehetőséget Marokkótól, hogy a szervezetet a saját céljaira használja fel, és kellemetlen helyzetbe hozták a szerződés többi aláíróját is.

“A felek tiszteletben tartják a nyugat-szaharai népnek a Dzsemáa-n keresztül kifejezésre jutó véleményét.” (3. cikk)⁷⁶

⁷³ Jensen: i. m. 29. o.

⁷⁴ Dean: i. m. 41. o.

⁷⁵ Hodges: *The Roots of a Desert War*, 234-237. o.

⁷⁶ U. o.

2. térkép: A Madridi Egyezményben a marokkói és mauritániai kormányok között felosztott terület:

Forrás: Jeuan LL Griffiths: An Atlas of African Affairs, 93. o.

Ilyen körülmények közt történt meg az, hogy december 10-én az ENSZ két egymásnak részben ellentmondó határozatot fogadott el.⁷⁷

Az első határozat (3458/A) megismételte a nyugat-szaharai népnek a korábbi határozatokban foglalt önrendelkezési jogát, amely kimondta, hogy Spanyolország és az ENSZ felelősek a terület dekolonializálásában.⁷⁸ A határozatot 86 szavazattal, 41 tartózkodással, ellenszavazat nélkül hozták meg. A második határozat (3458/B) tudomásul vette a madridi hármas egyezményt, és kérte ennek az aláíróit, hogy őrködjenek a saharai nép törekvéseinek tiszteletben tartásán. Egyben felkérték az ENSZ Főtitkárt, hogy jelöljön ki képviselőt, aki a szabad választások lebonyolításában fog közreműködni.⁷⁹ Ez a szavazás már nem volt olyan

⁷⁷ Quaye: i. m. 177. o.

⁷⁸ UN General Assembly Resolution 3458A (XXX) / Yearbook of the United Nations, Vol. 28, 1975. 188-189. o.

⁷⁹ U. o.

egyértelmű, mint az előző, ugyanis ezt 56 ország szavazta meg, 42 ellene szavazott, 34 pedig tartózkodott. Mire a határozatokat meghozták, addigra a terület nagy részét elfoglalták a marokkóiak.

Konklúzió

Ebben az írásban igyekeztem bemutatni azokat a máig is ható eseményeket, amelyek ismerete nélkül nem látható át ez az igen bonyolult konfliktus, illetve nem érthető meg hogy miért nem lehet a Maghreb-régiót teljesen egységes földrajzi, politikai és gazdasági egységként kezelni, még akkor sem, ha ez az EU és a NATO (beleértve a hazánkat is) számára könnyebb lenne. Egyértelmű, hogy a Marokkói Királyság a Nemzetközi Bíróság véleményével ellentétesen szállta meg Nyugat-Szaharát, és az ENSZ támogatását sem tudta magáénak. Habár Marokkó eleinte brutális háborút vívott az őslakosok ellen, módszerei a későbbiekben (főként V. Mohammed trónra lépését követően) sokat finomodtak. Mára eljutott oda a marokkói vezetés, hogy részleges autonómiát hajlandóak lennének biztosítani az őslakosok számára. Azonban ezt a saharáviak képviselői, a Polisario nem akarja elfogadni, mert véleményük szerint csak a teljes függetlenség elfogadható az őslakosok számára. A több mint 34 éve folyó konfliktus azonban kimerítette őket, így egyre többen lennének hajlandóak tárgyalni az autonómiáról, azonban a Polisario vezetősége ezt nem támogatja. Bár időről-időre a szembenálló felek leülnek a tárgyalóasztalhoz, azonban eredmény nem született eddig, így a konfliktus rendezésének lehetősége is vágyálom szintjén maradt.

A nyugat-szaharai kérdés megnyugtató rendezése nélkül a terület folyamatosan potenciális veszélyforrást fog jelenteni mind a régió mind pedig a Mediterránium illetve Európa országainak számára (fegyvercsempészet, illegális migráció, fegyveres konfliktus kirobbanásának veszélye, esetleges terrorcselekmények, stb.). Ezért is lenne minél időszerűbb, hogy a regionális hatalmak bevonásával mihamarabb rendezésre kerüljön ez a mind máig megoldatlan konfliktus.